

ה"ישיבֵשְׁרָם", כפי שרומז הכינוי למקום שעוד לא קם, מתעתד לשלב בין עולמות רוחניים שונים. אוהד אזרחי, הוגה הרעיון להקמת מוסד חדש, פורש את חזונו: למן הצורך במקום שעוד לא קיים, ועד מבנה הלימודים בו.

נסעתי על כן לכפר חב"ד ולברוקלין, לגבעות גוש עציון, לאוניברסיטה העברית ולעולמן של הישיבות הציוניות – והפעם כמורה.

אהבתי את כל המקומות בהם עברתי בנדודי. גם אם את מבוקשי עצמו לא מצאתי בהם, משהו ממבוקשי תמיד מצאתי. במהלך השנים בהן לימדתי הלכו והתרחבו מעגלי המפגש שנוצרו לי עם חברים ותלמידים,

אוהד אזרחי

חצרות החסידים שבירושלים. את שאהבה נפשי מצאתי ולא מצאתי בקרבם. למרות שהיו לי אכן מורים טובים, מורים שבטובם הכניסו אותי לפני ולפנים, הרגשתי תמיד שדודי חמק עבר. בעקבותיו

לא מעט שנים אני משוטט בעולם התורני ומבקש את שאהבה נפשי. את חיפושי התחלתי רחוק – במדבר, בחכמת המזרח וללא כל קשר, ולו מינימלי, ליהדות. דון-חואן האינדיאני, מורו של קרלוס קסטנדה, לימד אותי ללכת בנתיב שיש בו לב. הלכתי בדרכי לבי ואלו הובילו אותי לאחד זמן ממעמקי מדיטציית הָזֶן אל הספרות החסידית, אל עולם הישיבות ואל

וככל שנקף הזמן הלכה והתבררה בקרבי ההכרה שניתן, וכנראה צריך, להקים גם מוסד לימודי מסוג אחר. מוסד שאילו זכיתי הייתי נכנס בו כתלמיד בתחילת דרכי.

בתקופה האחרונה, התחלתי לעסוק בנושיונות להקמת המוסד הזה, שעוד לפני שהיה למציאות של ממש כבר עורר הדים בציבור. הד לאותם הדים הוא המאמר הזה, בו אנסה להבהיר מהו חזונו של "המקום", שזכה כבר בפי הבריות לכינוי החיבה – "הישיבֵּשָׁרם".

על שמריו. החברה, כדי להגן על עצמה ועל מוסכמותיה, עלולה לראות בו סכנה ומטבעה שתנסה להשיב אותו אל התלם.

הנסיון שלי כאדם מחפש שעשה "צרות" למוסדות ולמורים רבים, והמפגש שלי כמורה וכמסייע למחפשים אחרים, הביאו אותי להכרה שיש כיום צורך גובר והולך ביצירת מקום שתומך בחיפוש. אדם מחפש זקוק לבית-ספר שאינו מניח מראש את המבוקש, אלא מאפשר ללומדים בו להתפתח על פי שורש נשמתם ומספק להם

הדתית: אם תבטא את 'כפירותיך' באמת המקומית תמצא עצמך מבודד ונטוש – ראה הוזהרת!

בשבח האקדמיה

מבחינות מסוימות מספקת כיום האקדמיה את מקום המפלט לצעירים המבקשים ללמוד תורה ללא הפחדות דתיות וללא דעות קדומות. בשנים האחרונות רבה מספרם של חובשי ספסלי החוגים למדעי היהדות באופן משמעותי, ומעל הכל – רבה מספרם היחסי

דעת "המקום"

מקום שנאמן לחיפוש

אחד הדברים הנפלאים שלמדתי מכתביו של המקובל הקדום רבי אברהם אבולעפיה, הוא שאת המילה 'תורה' ניתן לפרש בשני אופנים, האחד פנימי והאחר חיצוני: הדרך החיצונית מפרשת 'תורה' מלשון 'הוראה', אך הדרך הפנימית מפרשת את המילה 'תורה' מלשון לתור – לחפש, על משקל 'וארון ברית ה' הולך לפניו לתור להם מנוחה". התורה במובנה הפנימי היא חיפוש מתמיד אחר האמת הגדולה, אחר האחדות, אחרי הנוכחות הא-לוהית והדרך הפנימית, אומר אבולעפיה. דרך החיפוש היא דרך הסוד, שנקרא 'סתר' משום שהוא סותר את התורה המובנת בדרכי החיצונית להמונים. כלומר – לעיתים דרך החיפוש סותרת את דרך ההוראה.

כי זאת יש להבין: חיפוש רוחני איננו תחביב, או עיסוק ראוי לתקופת ההתבגרות החולפת. זהו עסק רציני, שמי שמחויב לו הינו אדם שמסור לאמת הפנימית של נשמתו. מי שלא מוכן להיכנע, מי שאינו מוכן לוותר ולכוף את ראשו בפני מוסכמות החברה בה הוא חי, הולך מחיל אל חיל ואינו שוקט לעולם

כלים טובים למלאכת החיפוש. רוב המקומות, מעצם הגדרתם, אינם מאפשרים ליחיד להתלבט ולחפש את דרכו. רוב מקומות הלימוד נאמנים מראש לדרך מסוימת, לאמיתות מסוימות, ואינם מאפשרים ליחיד לבטא בפומבי את לבטיו, שנתפסים ככשלונותיו. מקומות לימוד תורניים דורשים בדרך כלל מהאדם הבא בשעריהם להכריע היכן נמצא ראשו ורובו – בפנים או בחוץ. ישנם מקומות שמוכנים לקבל גם את מי שנמצא לגמרי "בחוץ", כלומר יש ביכולתם לעכל תלמידים או מורים חילוניים לגמרי, אבל דווקא אותם מקומות מתקשים מאד לעכל את האנשים המתניידים על קו התפר ומבקשים לבדוק או להרחיב את עוביו של קו הגבול; אלו שאינם מוכנים לקבל מראש את מלוא עסקת החבילה של המחויבות האמונית-מחשבתית-הלכתית בעצם העובדה שהם רואים עצמם כקשורים לעולמה של תורה. אנשים אלו נתפסים כמפחידים הרבה יותר. לכן אינני רואה מקומות לימוד שכולו, שאת חלקם אני מכיר היטב מבפנים, כמקומות התומכים באמת ביחיד המחפש. כי לתמוך בחיפוש משמעו לאפשר לאדם לחשוב ללא פחדים – גם ללא פחדים של נטישה, שעליהם פורטת פעמים רבות החברה

של חובשי הכיפות ולובשות החצאיות בתוך האקדמיה. רק בשנה זו אני פוגש בפקולטה למדעי הרוח מספר לא מבוטל של בחורים ובחורות אותם פגשתי לראשונה בשעורים שמסרתי בישיבות הגבוהות בהן למדו.

המחקר האקדמי נאמן לכאורה לחיפוש אחר האמת, ללא דוגמטיות דתית, ורבים הצעירים שמבקשים לרוות דרכו את צמאונם הרוחני ואת הצורך העצום שלהם לדעת יותר על מורשתם התרבותית והדתית. אני מעריך מאד את המחקר האקדמי, ודומני שיקשה בשנים הקרובות להפריז במידת חשיבותו כווקטור עיקרי בתהליכים אותם עוברת החברה הדתית מבחינה רוחנית ופוליטית.

אולם כידוע האקדמיה איננה מקום של חיפוש רוחני, כי אם, במקרה הטוב, מקום של חיפוש אינטלקטואלי. מי שמבקש לו עולם רוחני, מי שמבקש להעביר את הלימוד אל החיים איננו יכול למצוא לכך מקום בעולם האקדמי מעצם הגדרתו העצמית (שלא לדבר על הפגם העצום של המרוץ אחר ציונים ותארים, הפוגע בכל חלקת לימוד טובה ואמיתית).

←

ומה היו השפעותיה על חכמים כמו רבי אברהם בן הרמב"ם ועל התפתחות המיסטיקה הקבלית? מהו היחס בין התורות הבאות מן המזרח הרחוק – מן המסורות הבודהיסטיות והיוגיות – לבין האזוטריקה היהודית, ועוד. לשם כך יש להיעזר בחקר הדתות, אבל לא רק בו. כאן נכנס גם עלה הכותרת השלישי של העולם הרוחני הכללי.

תחת כותרתו של עלה הכותרת השלישי נכנסים כל אותם תחומי עניין שמשותפת להם ההכרה בנחיצות התפתחותו ההוליסטית של האדם, לא רק כיצור חושב, אלא כיצור בעל נפש רוח ונשמה, כמו גם כאורגניזם בעל גוף חומרי, שאין להתעלם ממנו ומחשיבותו הרבה.

אין זה סוד שהיהדות המסורתית, כפי שהגיעה אלינו לאחר אלפיים שנות נודדי

להעשיר בכלים ובמידע המגיע מעולמה של האקדמיה. כבר עמד על כך הרב שג"ר בראיון שנערך עמו (דעות מס' 3), כי על מנת שהלימוד בימינו לא יהיה מזויף מבחינה נפשית, עלינו להכניס אל תוכו את המתודות שנוצרו בעולם המחקרי. על ברכי המתודות הללו אנו – חילונים כדתיים – מחונכים באופן בלתי מודע, וההתעלמות מהן בלימוד הישיבתי עולה במחיר אבדן הכנות.

מלבד זאת קיימות חטיבות ידע שלמות, שהנן מאד רלוונטיות ללימוד המקיף של היהדות, ונמצאות באופן יחידי בין כתליה של האקדמיה. כוונתי לאפיקים שלמים בלימודי הקבלה והחסידות המתבססים על כתבי יד או על מידע חשוב, שהמסורת בחרה להדחיק או לצנזר במערכות מלחמות היהודים.

בעולמנו מרובה המידע וההשפעות התרבותיות חשובה מאד גם הבנת המסורת היהודית בהשוואה למסורות אחרות. מהי נצרות וכיצד צמחה מתוך היהדות? מהי ה מ י ס ט י ק ה האיסלמית הצופית

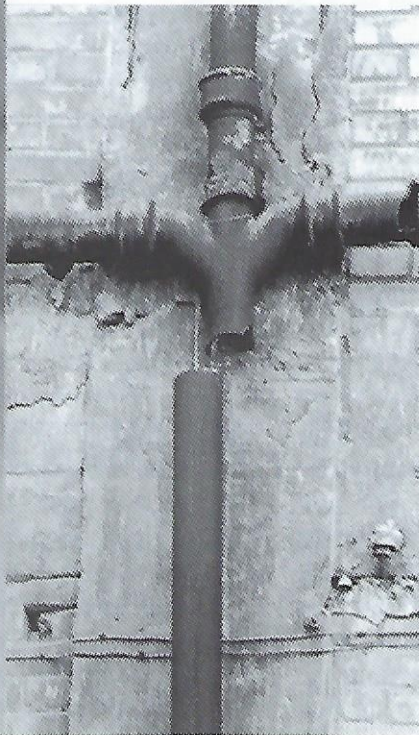
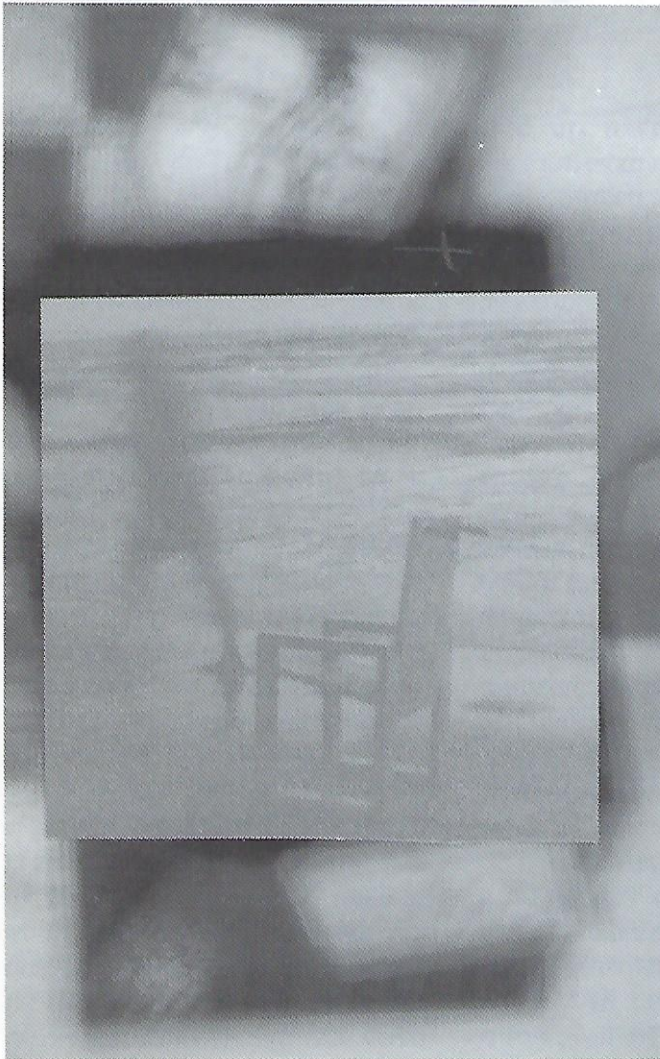
לפני זמן מה פגש אותי בשבילי האוניברסיטה אחד מן המרצים הזקנים והמכובדים מאד למדע הדתות, אדם דתי מאד בעצמו, וכדרכם של זקני תלמידי חכמים שאין להם זמן לפטפוטי סרק שאל אותי מייד בתובענות: "מה אתה עושה עכשיו?" ספרתי לו על הנסיונות להקים את "המקום" ופניו אורו. "מצוין!" אמר – "כל כך חשוב שיהיה מקום אמיתי של לימוד רוחני בלי כל מסלול הריצה המסורף הזה אחרי ציונים!"

שלושה עולמות

כדי להמחיש את יחודו של "המקום" לקחתי מפה עתיקה, המתארת את שלוש היבשות כשלושה עלי כותרת של פרח, אשר במרכזו הפורה נמצאת ירושלים. כשברקע מהדהדים לי דבריו של ידידי ד"ר חיות-מן, הטוען כי השם ירושלים מצביע על מקום של "הוראת-השלם", מחקתי את שמות היבשות, במקומה של יורו-שלם כתבתי "המקום", ובשלושת עלי הכותרת רשמתי את שלושת העולמות אותם אני מבקש לגרור אל מרכזו של הפרח: עולם הישיבות, העולם האקדמי והעולם הרוחני הכללי.

מעולם הישיבות אני מאחל לעצמנו שנשכיל לקלוט את תצורת בית המדרש התוסס ואת המגע הבלתי אמצעי עם הטקסט. היכל לימוד מרכזי שבו ספריה גדולה ועשירה, ותלמידים חיים בו סביב השעון באוירה של לימוד והעמקה; הדינמיקה של חברותות, המתדיינות בינן לבין עצמן על הנושא וגם על הא ועל דא, והשיחות הנוצרות בפינת הקפה... הספרים הפתוחים והפזורים סביב והחבר'ה שנשארים אחרי שכולם הלכו לישון, כדי ללמוד בשעות החסד של הלילה, או כדי לערוך תיקון חצות – לכל אלו אין תחליף בעולם כלל.

אבל את הלימוד הזה צריך

דפאל, מדרשת אתונה, 1511-1510

הגולה, לוקה בחסר עמוק בכל הקשור לתשומת הלב הנתונה לשכלול הגוף בתהליכי התפתחות האדם. אדרבא, הגוף נתפס בדרך כלל כמכשול שיש להתגבר עליו בדרך של כפיה או בדרכים עקיפות יותר. מעט מאד תשומת לב הוקדשה לחכמה האצורה בגוף, שלא לדבר על כך שאין תורת תנועה (כדוגמת היוגה או הטאי-צ'י), או שיטות לטיפול במכלול הגוף-נפש שעומדות בקשר ממשי עם התובנה הרוחנית, כמו שעומדת למשל האקופונקטורה בקשר עם התורה הדאואיסטית. גם הרמב"ם, שנוהגים להתפאר בחכמת הרפואה הנטורולוגית

...ועל דעת הקהל

מן האמור לעיל ברור כי קהל היעד של המקום איננו מורכב מאנשים "דתיים סטנדרטיים". המקום פונה אל ציבור רחב בקרב האליטה של צעירים ישראלים חילוניים, שמחפשים משמעות ודרך רוחנית בחייהם, אך לא מצאו את עצמם עד כה, לא באשראמים של הודו ולא בישיבות לחוזרים בתשובה. אין גם להתעלם מהזרם ההולך ומתרחב של בוגרי ישיבות ואולפנות, שהפכו את החיפוש הרוחני בהודו לחלק אינטגרלי כמעט ממסלול ההסדר (מדובר כמה מאות צעירים בשנה, לפי מידע מהימן שהגיע לידי). המקום יהיה פתוח לכל מי שמעוניין לחיות וללמוד בקהילה פתוחה, התומכת בחיפוש רוחני, ומורכבת מגברים ונשים, "חילונים" ו"דתיים" העובדים יחד, במעורבות מלאה.

הנחתי מרכאות מעל למונחים של דתיות וחילונות הן משום שכבר מזמן התגלתה רדידותם, והן משום שאני בטוח שקיים תחום רחב מאד של קיום יהודי-רוחני שאיננו מסתוווג נכון לאף אחת מן הקטגוריות הללו, ומן הסתם רוב לומדי המקום יעדיפו לשוטט במרחב הבלתי מוגדר הזה.

בבד עם שיטות המדיטציה, התנועה או התזונה ומדרכי החיים העולות באופן בלתי אמצעי מן היחס השקט אל הטבע, שאותן הוא מייבא אל תוכו. אדרבא – הכוונה היא ללמוד לא רק את המדיטציה הבודהיסטית, למשל, כטכניקה נטו, אלא גם את הפילוסופיה הרוחנית שלה. המפגש הישיר בין בני האדם, ובין הדיספלינות השונות שיתרחש ב"המקום" ייצור בוודאי קונפליקטים בתחומים של אמונות ודעות ואולי בעיקר בתחומים השייכים לאופני ההתנהגות וההתנהלות של החיים האישיים. אנו רואים זאת מראש בחיוב. קונפליקטים פנימיים שאינם מודחקים אלא מונחים בגלוי "על השולחן" מזמינים תהליכים של התפתחות המודעות ויכולת הבחירה. רק לימוד פתוח, שיש בו גם הפריה הדדית, כנות ונתינת מקום לשינוי יכול לעזור לאדם לברר את השפה העצמית של נשמתו, שפה שאיננה מנסה להוכיח את עדיפותה ה"אובייקטיבית" על הדרכים האחרות, אלא מסתפקת בהיותה עצמית ואוטנטית לאותו אדם באשר הוא. את מידת מחויבותו של כל לומד או לומדת ליהדות ההלכתית אין המקום מתכוון לקבוע או לעצב. אנו מכבדים את הלומדים כבוגרים בעלי יכולת זכות מוחלטת לבחירה חופשית מלאה בכל דרכי חייהם.

שלו כ"רפואה יהודית", לא שאב את ידיעותיו מכתבי הקודש, אלא מכתביהם של גלינוס הרופא ומלומדים נוכרים אחרים.

רבי בונם מפשיסחא טען שהוא מתפלל מאוחר, כי כשהוא קם בבוקר הוא מרגיש שעדיין לא התעוררו כל אברי גופו, והרי התפילה צריכה להיות במצב ש"כל עצמותי תאמרנה", לכן הוא מחכה עד שיתעוררו כל אבריו. ר' בונם הרגיש את הלאות השורה באיברים, אבל לא היתה לו את האופציה לפתוח את היום בשעור יוגה כהכנה אילמת לתפילת השחר.

"המקום" מבקש ללמוד אל תוך היהדות המתחדשת שיטות וחכמות הבאות מאפיקי רוח אחרים, רובם, אמנם, מדתות המזרח – שיטות תנועה ודרכים של מדיטציה.

אין לשער את התרומה שעשויה היהדות כדרך-חיים לקבל מהפנמה של דרכים מדיטיביות אל תוך נהגי התפילה המילולית שלנו. אף כי קיימות הנחיות בספרי הקבלה והחסידות למה שניתן לכנות "מדיטציה יהודית", כבר עמד הרב אריה קפלן בכתביו על העובדה שלא קיימות הוראות דידקטיות כיצד להתחיל את הדרך המדיטיבית, ואין לנו כיום אלא ללמוד זאת מתורות המזרח הרחוק, אשר שמרו על מסורת חיה של הדרכה וחניכת תלמידים בתחומים הללו.

"המקום" איננו מתכוון להתעלם מן הפילוסופיות הדתיות והרוחניות הבאות בד

אנו מתירין להתפלל

ישנם כיום כבר מספר מקומות ברוכים המפגישים חילונים ודתיים ללימוד משותף. לא בכך מתייחד המקום. יחודו של המקום הוא דווקא במפגש שנוצר בו לצורך חיים משותפים ותפילה, ואינני מתכוון דווקא לזו הממוסדת בקודים הדתיים הספציפיים. תפילה במובנה הרחב היא החוויה הדתית של המפגש בין האדם למה שלמעלה ממנו.

אין לי כלים מדעיים להוכיח זאת, אך התרשמותי מן המפגש הבלתי אמצעי עם העולם הציוני-דתי היא שהתפילה הערוכה איננה ממלאה עבור צעירים רבים את הפונקציה הרוחנית שאליה הם משתוקקים. לא מעט תלמידים ותלמידות ניגשו אלי או כתבו לי במהלך השנים, וביטאו את מצוקתם הנפשית בנושא זה. ומדובר דווקא בנפשות המוכשרות והעדינות שבחבורה. אותם שאינם

מסוגלים להתפלל "בכאילו" ולהמשיך הלאה לסדר יומם. דווקא אותם שכל כך מייחלים לתפילה אמיתית נתקלים בתפילה הממוסדת כבמחסום.

אנו מבקשים ליצור לפיכך ב"המקום" מעין מעבדה נסיונית לתפילה. חומרי הגלם שיכנסו אל המבחנות הם האנשים על מורכבויותיהם - בני אדם מרקעים שונים המבקשים למצוא יחדיו דרך לבטא בשפה יהודית את המודעות לקשר הבלתי אמצעי עם הנשגב. אל המבחנה נכנסות גם כל מילות התפילה על ניגוניהן המסורתיות. ההתבודדות הברסלבית, וה"תפילה דאורייתא" לפי הרמב"ם והרמב"ן, הפירושים המאוחרים, וההנחיות החסידיות להתבוננות פנימית חב"דית ו\או לתפילה בהתלהבות - כולם נכנסים לערכת המעבדה. אבל לאותה מבחנה נכנסים גם חיבורים עתיקים כמו "שער הכוונה למקובלים הראשונים" שעוסק בהנחיה מדיטיבית אקסטטי, ונכנסים גם המורים האחרים שלנו - קהל מחפשי הדרך - המורים למדיטציה בשתיקה, בתנועה, בניגון ובריקוד. עד שיצא עשן לבן מחלון

Leiber

מתוך "גדול השלום" - איורים מאת גרשון ליבר לפרק "השלום" (מסכת דרך ארץ זוטא), ניו יורק 1997.

בבחירת המיקום הוא היכולת לבוא במגע עם צרכים חברתיים של הקהילה האזורית ועם הסביבה הטבעית.

אם נתמקם באזור מרוחק ומבודד בנגב (אחת האופציות שעל הפרק) יאורגן סדר החיים באופן שיאפשר אחת לכשבועיים יציאה של כל החבורה במאורגן ליום התנדבותי. ולא חסרים פרויקטים שניתן לתת בהם יד. נדמה לי שעשייה מסוג זה לא רק שאיננה פוגעת באיכות הלימוד אלא אף משבחת אותו, בגדר של "גדול תלמוד המביא לידי מעשה".

מצטמק ויפה לו

מבחינה מעשית נמצא כיום "המקום" בשלבי התהוות איטיים אך מתמידים, כמו צ'ולנט טוב שהבישול הממושך יפה לו.

מלבד צוות מורים רחב ומגוון שנתתם ברצון ללמד ב"המקום" נאספה גם וועדה מייעצת, המונה מספר אנשים מבכירי הפרופסורים והמורים ליהדות, פילוסופיה, דתות, פסיכולוגיה ואמנות מן הארץ ומן העולם, שמייצעת ומגבה את תכנית הלימודים במקום. המשותף למורים, לרבנים וליועצים הוא ההכרה בנחיצות הקמתו של מקום אינטגרטיבי שכזה, שיתפקד כחממה נסיונית של לימוד והתנסות יהודית רוחנית פתוחה ושיוונית.

★★★

את הרשימה הזו כתבתי מתוך שנתבקשתי לעשות זאת על ידי מערכת "דעות". מקובל בעולם לפרסם דברים רק לאחר שהם מתרחשים כבר בפועל ומעידים בפומבי על הצלחתם. אני, לעומת זאת, זורק את הרעיון לחלל העולם עוד לפני כן, מכיוון שבסופו של דבר לא "המקום" הוא הדבר החשוב באמת, אלא העובדה שקיים באמת צורך רוחני וחינוכי שכזה בשטח, צורך ש"המקום" אינו אלא אחת מן הדרכים האפשריות לענות עליו. ■

המעבדה זמננו בידינו לנסות ולהתנסות, בפתוחות וללא מורא, מתוך מפגש כנה בינינו לבין עצמנו ובינינו לבין אלהינו, ומתוך נכונות לשנות ולהשתנות תמיד.

מעורבות חברתית

התורה החסידית לימדה אותנו שעבודת השם איננה מתמצה בקטגוריות ה"רוחניות" של החיים. אם האלהות שורה בכל, לימד הבעש"ט, אז צריך לדעת לעבוד את השם בכל האופנים ובכל הדברים שבעולם. לשם כך מבקש המקום לשלב את הלימוד אל החיים. מלבד גינת הירק האורגנית ופינת חי קטנה שבה יעבדו הלומדים בתורנות ויקחו חלק בהכנת מזונם, הכוונה היא להקדיש זמן גם למעורבות חברתית. כי אחת הסכנות שמזמנת ההתנסות האינטנסיבית בעיסוק רוחני היא ההתנתקות מן החברה ומצוקותיה.

אינני יודע כיום היכן ימוקם "המקום", קיימות מספר אופציות שנבחנות ביסודיות, אבל אחד הקריטריונים החשובים מבחינתנו

עודד פיינגרש, שיווי משקל

הייעוץ הפילוסופי

הפילוסופי באדם. היה זה האדם המתפלסף, המתלבט, השואל והמסקרן, ששב אל מרכז תשומת הלב. היו אלה חיי, שאיפותיו ויעדיו, קשייו ושמוחותיו, "האבק והלחם". גישת הייעוץ הפילוסופי, בדומה לסוקרטס בשעתו, מבקשת לקיים חשיבה על החשיבה. הייעוץ עוסק בשאלות הלקוחות מהחיים וההתמודדות איתן נסמכת על התייחסויות פילוסופיות. לאיש אין בעלות מוחלטת על הידע של הנכון המוחלט. כידוע, רובם של הדיאלוגים האפלטוניים, מסתיימים בחוסר מוצא - ללא פתרון או הכרעה. תפקידו של הפילוסוף הוא לייחד את האמת מהאדם עצמו, לעורר אותו אליה, לשדל אותו לחשוב, לכוון אותו לשקול את הסיטואציה ולהבינה. הסברה היא שמתוך כך הוא ייתן את דעתו לבעייתיות, למקורה ולפתרונות אלטרנטיביים. כמו סוקרטס היועץ הפילוסופי אינו מתכוון להורות מה נכון, מה ראוי ומהי האמת. הרעיון המרכזי הוא שעל הנועץ לכוון את חיינו בעצמו, בהסתייעות הפילוסוף, כשהרפלקסיה

רות יוסיאן

מבחינת הפילוסופיה אין כאן כל חדש. המוטיב הרעיוני שהנחה את הפילוסופיה העתיקה, החל מזו הסוקראטית עבור באפלטון דרך אריסטו, וכלה בסטואה (אפיקטטוס - "הפילוסוף האמיתי הוא רופא הנפשות") היה שהיא משתתפת אימננטית בחיים. הפילוסופיה נתפסה ככזאת שמתפלספת אודות החיים, בוחנת אותם ושופטת אותם, בעודה מחפשת דרכי מענה ואופני התמודדות מתוך התייחסות רצינית לאפשרויות שהם מציעים. בשלב כלשהו בתולדותיה, בדומה להתמקדות של הפילוסופיה הקדם סוקראטית, חל מפנה: האדם חדל מלבטא עניין בחייו שלו עצמו, והחל לעסוק ב"עצם", ב"דבר", במה שישנו. הפילוסוף החל להתפלסף על האובייקט, על העולם ועל המציאות ותוך כך "הלך לאיבוד בשיטה". בראשית העת החדשה החל הסובייקט לעלות שוב למרכז הדיון, עד שקירקורו, אביה של ההגות האקזיסטנציאלית, חזר למקד את העניין

צוקתו של האדם המודרני העלתה את מספר המבקרים בקליניקות תיראפויטיות שונות. גישות פרוידיאניות ואחרות, המבקשות להמציא עילה היסטורית אפלה לכל בעיה קונקרטית תוך שהן מחטטות בעבר ונוברות בנשכחות, מיצו את עצמן. יותר ויותר מתברר הצורך במענה אופטימי, המתייחס למציאות בהבנה ובהשלמה. נדרשת גישה המאמינה באדם, בכוחותיו וביכולותיו, ומטילה עליו את האחריות הבלבדית לשלום נפשו. האדם מחפש ביטחון ותקווה, שמוצאם אינו בתלות שבשינוי חיצוני. גישות קוגניטיביות רבות, השוקדות על פיתוח האינטליגנציה הרגשית, מסמיכות בידיו של האדם את היכולת להביא לשינוי ולהביא לתמורות בחייו. אחת התובנות הבסיסיות מבחינה "בין דברים שיש ביכולתי לשנות ובין כאלה שאין ביכולתי לשנות". גישות אינטגרטיביות חברתיות וחינוכיות מצמצמות את ההפרדה שבין התיאוריה ובין יישומה, בין חיי רוח לחיי מעשה. דווקא בעולם טכנוקרטי כשלנו, רווחת המחשבה ש'האדם שבטנק ניצח'.

←

שלומית שוסטר, יועצת פילוסופית

הרוח: פילוסופיה, מחשבת ישראל, מקרא והיסטוריה. החיבור של שלומית לייעוץ הפילוסופי החל לאחר לימודי התואר השני בפילוסופיה. באמצעות עיתון הולנדי שסיקר את הנושא נחשפה אליו לראשונה. מאז למדה והעמיקה בו, בעיקר באופן עצמי. שלומית ביקרה את האנשים הנוגעים לתחום וזימה מפגשים עם פילוסופים אחרים בעולם בעלי עניין. אחר כך נפגשה עם ד"ר אכנבך, מייסד השיטה והחליטה להקדיש את עצמה לרעיון. עד כה היא רתומה לרעיון, כעשר שנים. באוגוסט מתוכנן לצאת לאור ספר שלה העוסק בנושא -

Philosophy Practice:
An Alternative to Counseling and
Psychotherapy.

במה ייחודו של הטיפול הפילוסופי?

קודם כל, אני לא מכנה זאת 'טיפול'. זהו דיאלוג על בעיה, או על שאלה, תוך כדי שיחה פילוסופית. אני מקווה שזה עוזר לאדם לטפל בעצמו בבעיה. אנשים בדרך כלל מניחים מראש שצריך לשנות משהו. בשיחה אנחנו בוחנים גם את ההנחה הזאת. כך, באמצעות הדו שיח, מתאפשרת ראייה אחרת ושונה על הבעיה. ניתן להעריך את הבעיה מחדש, לבחון אותה ולתת לה הערכה מחודשת. הסתכלות חדשה עשויה להפוך את הבעיה לניטראלית ואפילו, במקרים מסויימים, למשהו חיובי.

במה, אם כן, נבדלת דרכו של הייעוץ הפילוסופי מייעוץ אחר, שמטרתו עשויה להיות דומה - סיוע בפתרון בעיה אישית?

(המשך בעמ' 38)

מאבחן ומקטלג. הייעוץ הפילוסופי אינו מקיים תחזיות מדגמיות או קריטריונים שעל פיהם יוגדר מצב המטופל. המטרה העיקרית נמצאת מעבר לפתרון הבעיות הנוכחיות. הכוונה היא לפתח בעמית לשיחה מיומנות פילוסופית ולהכשירו להתמודד עם חייו ועם בעיותיו העתידיות בכוחות עצמו. הייעוץ הפילוסופי מנסה להעניק את הכלים ואת ההכשרה שבאמצעותה יוכל אדם לעשות כן. אכן, כל מפגש אנושי נתפס כסיטואציה חדשה, שונה וייחודית ועל כן היועץ הפילוסופי אינו תופש את בן השיח כסימפטום שניתן לאפיון מלכתחילה על פי אמות מידה וקודים ידועים מראש.

את שלומית שוסטר פגשתי במדשאה הרחבה של הקמפוס בגבעת רם. שמש מנמנמת של שלהי קיץ האירה סנוורה והסתתרה חליפות בעת השיחה שהיתה מיד בראשיתה לחוויה יוצאת מגדר הרגיל. שלומית - אישה מיוחדת מאוד, נעימת דיבור וסבר, ייבאה את רעיון הייעוץ הפילוסופי והיא מיישמת אותו בארץ, כבר קרוב ל-10 שנים. היא עומדת בראש 'מרכז סופן' בירושלים - המכון הראשון והיחיד עד כה בארץ העוסק בייעוץ הפילוסופי.

שלומית נולדה בסורינאם, מושבה הולנדית בדרום אמריקה. בנעוריה עברה להולנד, שם עסקה בתראפיה יצירתית. היא עלתה ארצה והחלה את לימודיה שוב בירושלים במדעי

וההתבוננות הפנימית הם במרכז תשומת הלב. "חיים ללא חקירה, לא כדאי לו לאדם לחיותם", אמר סוקראטס, וזאת מאחר שהם המכוננים את החיים האיכותיים, והרי "לא את החיים יש להעריך יותר מכל - אלא את החיים הטובים".

מאז ראשית המאה העשרים, קיבלה הפילוסופיה תפנית משמעותית. המבוכה האקזיסטנציאלית, שהתאפיינה בתחושות 'הקלות הבלתי נסבלת של החיים'; הניכור והארעיות שהיו בסדר גודל חסר תקדים הובילו את האדם לחיפוש מענה אותנטי לחייו.

סכנות מרחפות מפני מלחמות בלתי קונונציונליות, דילמות אתיות בתחומי המדע המתקדם והרפואה (המתות חסד והנדסה גנטית למשל), היחס אל משטרים רודניים, בעיות סביבה וכדומה, אפיינו עולם נחשף ומתפתח מחד, אבל מבולבל ונבוך מאוד מאידך. הייעוץ הפילוסופי מקיים ערוץ התייחסות מעמיק אל הגילויים השונים הכרוכים בבעיות מסוגים אלה.

במקביל לשאלות ערכיות בעלות מטענים אתיים סביבתיים וחברתיים, קיים בייעוץ הפילוסופי המישור האישי, הפרטי. מרכז דיון נוסף הוא באדם המחפש משמעות. אדם המבקש לבחון מחדש את דרכו, להתמודד באמת עם דילמות מחיי היומיום, עם שאלות הנוגעות לערך של חייו, לצידוקם ולדרכים שונות המאפשרות התמודדות מודעת ומקדמת.

הייעוץ הפילוסופי, לפיכך, אינו מוגבל לתחום עיסוק אחד והוא נוגע לכל תחומי החיים.

הייעוץ הפילוסופי מאפשר קיום של דו שיח, הנתפס מראש כנערך בין שווים. היועץ, כאמור, אינו אלא איש שיח האמון בפרקטיקה ובעיון הפילוסופי ותפקידו לפקח שהשיחה תהיה נאמנה למהלך הפילוסופי. יחד עם זאת, היועץ אינו משמש רק עמית שווה מעמד לבן השיח. הכוונה היא לפתח דיאלוג מהימן על בסיס תקשורת כנה, שבאמצעותה תתברר הבעיה ויוצעו דרכים פילוסופיות להתמודדות נכונה. זהו תהליך דיאלקטי, דינמי ופתוח המברר ומכיר באפשרויות שונות כשהמוטיב המרכזי בהם הוא, כדברי אחד מהוגיו, "בהענקת דחף מחודש לפונה ל "באור עצמי".

בשונה מתפישות פסיכולוגיות, הייעוץ הפילוסופי אינו נעזר בשיטות ריפוי ואינו

תערוכה

קציטה עלון

פלוקסוס

מהו טיבה האמיתי של המציאות? האם קיימת עבורנו האפשרות לגעת בה, להתקרב אליה או ש"הדברים לעצמם" נותרים חסומים ובלתי נגישים לעד? מהו טווח האפשרויות הטמון באדם? כמה נתפסות חוויות המקמקות ברשת המושגים התרבותית? מהם אמצעי ההכרה שלנו את החלום, הטירוף, המופלא, התת-מודע? האם אפשר לשכלל אותם? האם "מצבי הקצה" יכולים לשמש, למרות ובגלל חריגותם, מקור אור שפניו אלינו, אל חויית המציאות הנורמטיבית היומיומית? השאלות העצומות הללו, שנדמה ונגזרו מעל למידתו של אדם, העסיקו גם את האמנות. זרמים ותנועות אידאולוגיות שונות ניסו כוחן בהתמודדות הגדולה, וכל אחת פרצה לה בכוח ובכאב נתיב פרטי וייחודי אל מחוזות "האמת" שלה.

כשקבוצת פלוקסוס הגרמנית קיימה את הפסטיבל הראשון שלה ב-1962 עמדו לרשותה מספר מקורות יניקה אמנותיים-רעיוניים: הסופרמטיזם הרוסי, תנועות הדאדא, הסוריאליזם, ולאחר מכן אף האמנות הקונספטואלית, לה כבר היו שותפים מלאים. מערכת שלמה של כלים עמד כבר לרשות הפלוקסוס והם עשו שימוש בכלו, ממשחקי מילים דרך קולאז', הפנינג, מופע ומיצג, כתיבה אוטומטית והומור, יצירת פרובוקציות במציאות, ו"עריכת ניסויים בבני אדם".

השם "פלוקסוס" היה מיועד במקורו לכתב עת, אולם בסופו של דבר שימש כשם גג ל"רשת רב מימדית של מפגשים, מיצגים, רעיונות ואובייקטים". האומנים אשר היו חברים בפלוקסוס כללו בזמנים שונים את המוסיקאי החדשני ג'ון קייג', את אמן הווידאו נאם ג'ון פייק ורבים אחרים. האמן ג'ורג' מצ'יונס היה הרוח החיה בקבוצה אשר פעלה בעיקר במערב גרמניה, אך גם בניו-

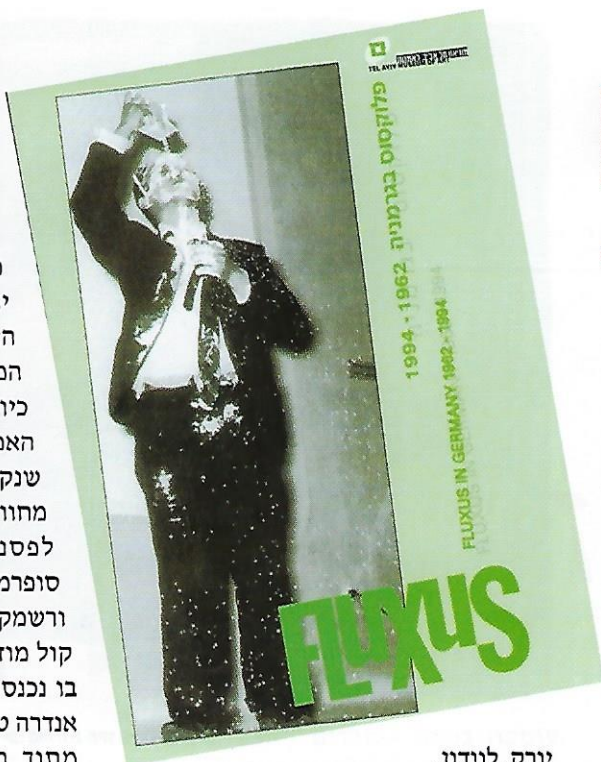
בויסבאדן (מערב גרמניה) במלאת עשרים שנה לפעילותם, ב-1982.

באופן די צפוי, ככל שהבל החיים החם העולה מן הפלוקסוס פחות מקובע וממוסגר, כך המוצג מצליח יותר לזמן לצופה חויה מרגשת: מן הצד האחד נמצא החומר הארכיוני המת, מולו סרט הווידאו הרענן עדיין כיום.

האמן וולף פוסטל מציג יצירה מ-1994 שנקראת "פלוקסוס-פסנתר-ליטא מחווה למצ'יונס", ובה מזוודות הקשורות לפסנתר צבוע באיקס גדול, עגלות סופרמרקט המחוברות אליו, מכשיר טלפון ורשמקול. האינסטרומנט הענק אף משמיע קול מוזר ומאיר עליך בזרקור אור מן הרגע בו נכנסת אל "טווח פעולתו".

אנדרה טוט מציג שלושה צילומים מ-1998, מתוך הסידרה: "תקוות בתוך הכלום". בצילום אחד נראה האמן מנסה לעצור טרמפ כשהוא מחזיק בידו שלט האומר: שומקום. בשני הוא יושב על ספסל ציבורי, ובין ידיו פרושה, במקום העיתון המסורתי, כרזה האומרת: אני לא עושה כלום. מיקומו של הצילום השלישי הוא בית קפה. אנשים

←

יורק, לונדון,

פריס, מדריד, ומקומות נוספים.

בתערוכה בביתן הלנה רובינשטיין במוזיאון תל אביב מוצגות יצירות שנעשו מ-1962, עד ימינו. בנוסף ליצירות מוצגים קטעי עיתונות וצילומים ממיצגים שביצעו, וסרט ווידאו המתעד את פעולותיהם ואת התערוכה הרטרופסקטיבית שנערכה להם

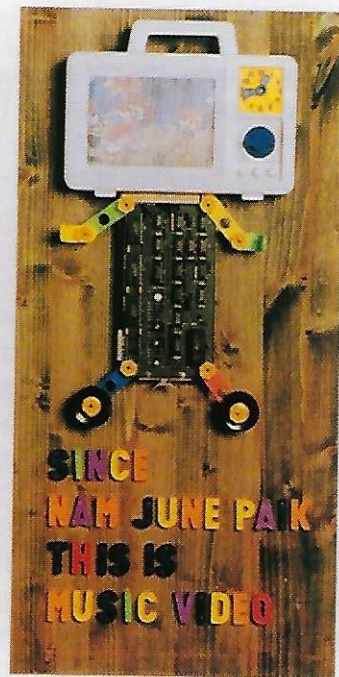
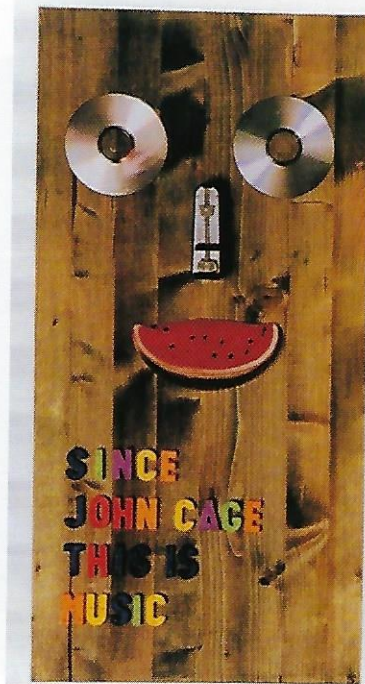

וולף פוסטל, פלוקסוס-פסנתר-ליטא, "מחווה למצ'יונס", 1994

בעלייתה של תבונה אחרת, רגישות אחרת, המקדשת מלחמה על תבונה ורגישות הגלומות במוסדות החברתיים השולטים... דומה שחברי הפלוקסוס כמו רבים מחבריהם האומנים, מנסים לקרוא לנו לפתוח את עצמנו אל חומרי המציאות, להשתחרר ממגבלות הז'אנר שבנינו לעצמנו: עוברי אפשרויות קסומות המייחלים ללידה טבעית.

למרות חשיבותה של התערוכה, נראה כי קהל היעד שלה פוספס במידה מסוימת. עבור אנשי האמנות בשורת הפלוקסוס ידועה ומוכרת, ועיקר כוחה של התערוכה הוא בהיקפה. לעומת זאת, חסרה התערוכה את האטרקטיביות הנוצצת שמביאה את ההמונים למוזיאון. על פספוס זה יש להצטער, כי התערוכה מעניינת ומאפשרת מגע עם הלך הרוח המיוחד של הפלוקסוס, ושואלת שאלות בעלות תוקף לעולם האמנות שליחן לא נס עד היום. ■

בן פטרסון, היסטוריה קצרה של אמנות המאה העשרים: מהדורת תיור בינלאומית, 1989-1994

בחנויות הטי-שירט הזולות ביותר. זרם החילופין החשמלי הזה העובר בין תנועות אוונגרד אמנותיות לבין התרבות הפופולרית הומחש בחריפות בסרט הווידאו המרתק. (חבל רק שאין תרגום למי שאינו דובר גרמנית). שתי סצנות שהוצגו על ידי חברי הפלוקסוס באחד ממופעייהם ראיתי בהופעה הפופולרית להחריד של להקת ה"בלו - מן - גרופ" בניו-יורק. סצינה אחרת, בה מותחים בזהירות שני חברי פלוקסוס גליל נייר טואלט משני צידי של כביש סואן, הזכירה לי "מתחחה" קלאסית של סרטי המצלמה הנסתרת, וכך נחשף באחת המימד החתרני עמוק של מה שכיניתי עמוק בליבי "סרטי זבל". העירעור על תפיסת המציאות הקיימת, הטילטול השב"כ שיעוברים מושגי האפשרי והאמת עמוקים מכדי שיהיה אפשר להתייחס אליהם בביטול.

המימד האנרכיסטי והפרוע מעוקר במופעי הפלוקסוס המבוצעים בתיאטרון מול קהל המעמד הבינוני המעונב, הצוחק, הלא מאוים, וההופעה הופכת כמעט למופע סטנד-אפ נורמטיבי. לאירועים המתרחשים בחוץ כח חיות גדול יותר.

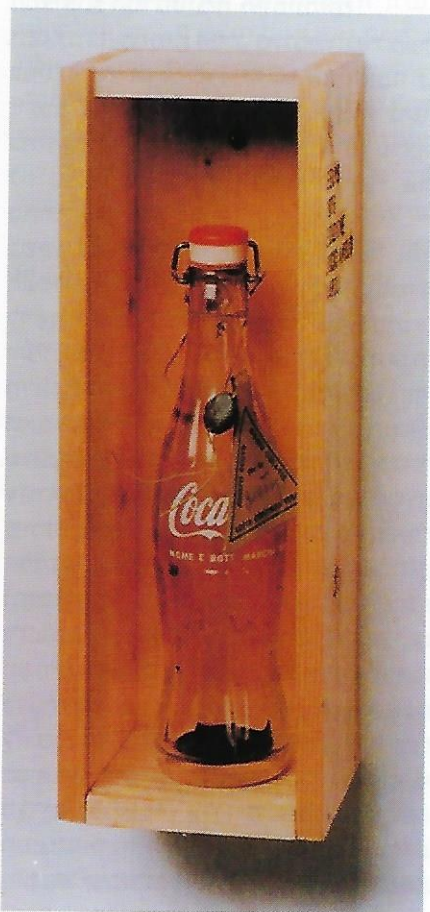
החוקר והוגה הדעות הרברט מרקוזה אמר על האמנות: "האמנות היא המגדירה את הממשי... האמנות חוקרת את הממשותף, הנתונה בשם האמת, אשר מוכחשת כרגיל, או שקולה אף לא נשמע עד כה. הלוגיקה הפנימית של יצירות אמנות מבשילה

מופתעים מסובבים את ראשם לעברו, אדם המחפש מישהו ששמו כפי הנראה כתוב על הבריסטול אותו הוא מחזיק, אולם שם רק כתוב: אני מחפש אף אחד.

דיטר רות מציג שרידי בננה מיובשת בתיבת זכוכית וקורא ליצירה "בננה" (1965). ביצירה מ-1972 הוא יוצר דמות של ארנבת מגללי שפן. ("ארנבת").

שאלות על תפקיד המוזיאון ומהותה של האמנות-צפות ועולות. מהי התמונה הוויזואלית אותה אנו מצמידים בסלוטייפ למושג "אמנות"? האם אנו רואים באמנות סוג של מראה? מכונת אמת? האם עליה לסמן קוטב אוטופי, בבחינת עמוד האש לפני המחנה? להנכיח אופציות חיים חדשות? אנחנו רוצים שהיא היא תהיה לנו הסכין שמחטטת בקרביים? תתן לנו סוג של נוחם מטפיסי? תהיה סוג של תרופה, או שמא של סם?

בן פטרסון מציג שישה קולאז'ים צבעוניים: "היסטוריה קצרה של אמנות המאה ה-20 מהדורת תיור בינלאומית 1989-1994". את רובו של החלל תופסת תמונה תמציתית והומוריסטית, תחת כל אחת כתובה הכרזה אחרת: מאז מרסל דושאן זוהי אמנות-מאז ג'ון קייג' זוהי מוסיקה-מאז מרשה קניגהם זהו ריקוד-מאז גרטווד שטיין זוהי ספרות-מאז ג'ון נאם פייק זהו מיוזיק-וידאו - מאז פלוקסוס זהו הסוף. היצירה הזכירה לי הדפסי חולצות שראיתי

יוזף בויס, התה של ברונו קורה, 1975